

Femmetje de Wind schrijver van *Hij noemde me Elly*

'Ondanks acht concentratiekampen is Elly nog steeds positief'

Esther Vleeschhouwer-Blocq (100), roepnaam Elly, overleefde acht concentratiekampen dankzij de liefde van haar man en de bescherming van Philips. Femmetje de Wind sprak een halfjaar lang wekelijks met Elly, raakte gefascineerd door haar verhaal en schreef een roman gebaseerd op haar leven.

Enige jaren geleden stelde Femmetje een boek samen met verhalen van kinderen die hun grootouders of overgrootouders interviewden over de Holocaust. Eén van de verhalen ging over Elly, geboren als Esther Blocq in 1924. "Ik vond het gelijk een ongelooflijk verhaal, ze overleefde acht concentratiekampen en kan het nog navertellen. Ik wilde haar graag ontmoeten, al was het maar om haar levensverhaal uit haar eigen mond te horen." De twee vrouwen hadden direct een klik en Elly vertelde uitgebreid over haar oorlogsjaren. "Aanvankelijk wilde ze niet meewerken aan een boek, het verhaal leek haar niet interessant genoeg. Op een gegeven moment raakte ze er toch van doordrongen dat het belangrijk was om haar ervaringen voor het nageslacht op te schrijven en zo te onttrekken aan de vergetelheid."

Elly en Femmetje spraken elkaar bij Elly thuis in Buitenveldert. Ruim een halfjaar kwamen ze twee tot drie keer per week samen. De schrijver heeft zo'n vijftig uur aan gesprekken opgenomen. "De verhalenverteller in mij ging aan. Ik zag een mooi verhaal in de liefdesgeschiedenis tussen Elly en haar man Wim, en in de vriendschap met haar beste vriendin Janny. Janny stond in de concentratiekampen aan Elly's zijde. Wim leefde in haar hoofd, dankzij zijn liefde heeft ze de kampen kunnen doorstaan."

Oorlogsbuit

Door de gesprekken met Elly raakte Femmetje ook geïntrigeerd door het Philips-Kommando, een groep gevangenen dat tijdens de Tweede Wereldoorlog in Kamp Vught in een werkplaats van Philips werkte. Elly was één van hen. De gevangenen produceerden onder meer radiobuizen, scheerapparaten en knijpkatten. "Doordat Elly op de lijst van het Philips-Kommando stond wist ze acht concentratiekampen te overleven. Naast een verbazingwekkend verhaal vond ik het historisch gezien ook interessant."

'Nooit genoeg verhalen over de Tweede Wereldoorlog'

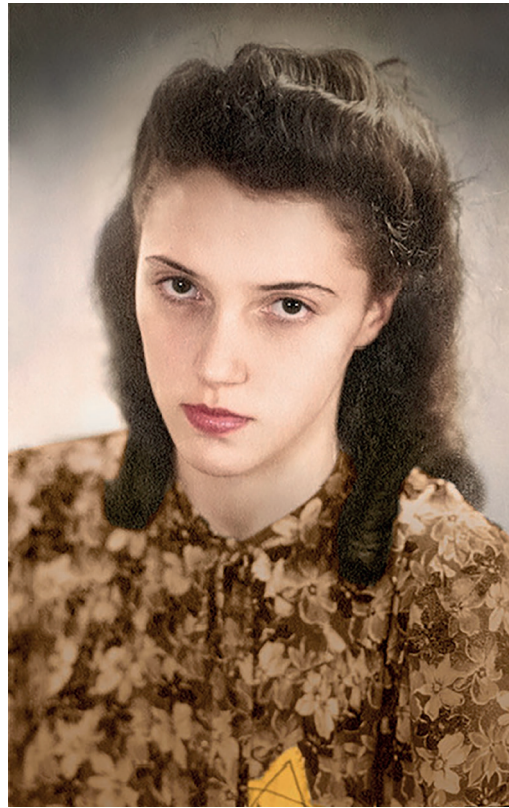

'Antisemitisme neemt weer enorm toe'

Ik vroeg me af waarom er eigenlijk zo weinig bekend is over dit werkcommando." De schrijver verdiepte zich in het Philips-Kommando en Kamp Vught. Ze deed onderzoek bij verschillende instellingen waaronder het NIOD (Nederlands Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies). "De gevangenen die onderdeel uitmaakten van het werkcommando hadden bepaalde privileges. Ze kregen beter te eten, stonden niet onder toezicht van de SS en hoefden niet op transport. Die bevoorrechte positie was bijzonder natuurlijk. De groep kreeg zelfs een soort uitgeleide toen ze op 3 juni 1944 uiteindelijk toch op transport naar Auschwitz moesten. In Auschwitz werden de gevangenen niet geselecteerd, ze mochten als groep samenblijven. In Auschwitz werden ze 'geparkeerd' als waardevolle arbeiders totdat ze aan het werk konden voor Telefunken (Duits elektronicabedrijf, - red.). De fabrieken van Telefunken werden vanuit Berlijn verplaatst naar verschillende concentratiekampen vanwege bombardementen door de geallieerden. De gevangenen werden tewerkgesteld in onder meer Groß-Rosen en Langen-Bilau, waar ze oorlogsmateriaal maakten. De arbeiders waren kostbaar voor de Duitsers. Ze werden als een soort oorlogsbuit van kamp naar kamp verplaatst richting het westen iedere keer als de Russen dichterbij kwamen. Zo heeft Elly acht concentratiekampen overleefd. Ik denk dat de gevangenen zich op dat moment niet bewust waren van het feit dat ze al die tijd een soort 'bescherming' genoten van Philips."

Israëliische Yad Vashem-onderscheiding

Het Philips-Kommando kreeg relatief

weinig aandacht na de oorlog. Het is lang een controversieel onderwerp geweest, volgens Femmetje. "Philips werkte natuurlijk voor de Duitsers en in die zin was het dwangarbeid wat de Joden, de politiek gevangenen en verzetsmensen deden in de werkplaats. Dat is niet iets om jezelf voor op de borst te kloppen. Echter als je wat genuanceerder naar dit werkcommando kijkt, dan zie je dat Philips wel een cruciale rol heeft gespeeld in de overleving van in ieder geval 480 Joodse medewerkers. Elly zegt altijd: 'Ik heb mijn leven te danken aan Philips'. In 1996 kreeg Frits Philips de Israëliische Yad Vashem-onderscheiding (een huldebetoon voor niet-Joden die tijdens de Holocaust hun leven waagden om Joden te redden, - red.). Dat is het enige moment dat hij sprak over het Philips-Kommando. Daarna heeft hij er nooit meer over gesproken, althans niet met de media." De schrijver heeft veel bewondering voor Elly. Ze vindt het bijzonder hoe vrolijk en optimistisch Elly in het leven staat na alles wat ze heeft meegemaakt. "Ze zat ruim tweeëneenhalf jaar in verschillende concentratiekampen en heeft een heel groot deel van haar familie verloren. Desalniettemin is ze nog steeds een

positieve vrouw, dat vind ik speciaal aan haar. Ze kijkt altijd vooruit, naar wat er wél is in plaats van wat er niet (meer) is. Ondanks haar ervaringen haat ze de Duitsers niet. Elly zegt altijd: 'Nazi's zijn allemaal Duitsers, maar niet alle Duitsers zijn nazi's'. Ik vind dat bewonderenswaardig. Ze zegt ook dat ze een geweldig leven heeft gehad, ze is er zelfs dankbaar voor. Bij Elly is het glas halfvol. Dat is voor iedereen een goede les."

Verzetten of meebewegen

Femmetje staat zelf wat minder optimistisch in het leven. Haar vader maakte de oorlog ook mee als Joodse jongeman. "Dat was geen makkelijke tijd voor hem, hij moest onderduiken en heeft ook een groot deel van zijn familie verloren. Ik ben opgegroeid met de gedachte dat je voorzichtig moet zijn, dat het gevaar elk moment op de loer ligt en kan toeslaan. Ik sta niet in het leven zoals Elly. Ik ben alerter en altijd op mijn hoede, bij mij is het glas eerder halfleeg. Ik heb wel van Elly geleerd hoe je positief kan blijven ondanks tegenslag." Tijdens het schrijven van het boek verplaatste Femmetje zich in Elly en merkte dat haar aard botste met hoe zijzelf

'Ik vond het meteen een ongelooflijk verhaal'

in het leven staat. "Ik ben strijdbaar van karakter, dat is me met de paplepel ingegoten. Elly heeft in de oorlog veel geaccepteerd, denk aan alle maatregelen tegen de Joden en de ellende in de concentratiekampen. Ze is erin meegegaan om zichzelf te redden, dat hielp. Mensen die in verzet kwamen hadden het zwaarder. Inmiddels vraag ik me af of het wel slim is om je altijd te verzetten of tegengas te geven. Soms moet je meebewegen om te overleven of om iets te doorstaan. Dat was leerzaam voor mij. In het personage van haar vriendin Janny kon ik meer van mezelf kwijt. Zij voegde zich niet zo gemakkelijk en kwam wel in verzet tegen de Duitsers." Het boek is geen autobiografie, maar een roman gebaseerd op het leven van Elly. De schrijver koos bewust voor deze vorm. "Feitelijk weet Elly alles nog, zij is alleen erg gesloten als het om haar persoonlijke gevoelens gaat. Dat zij zich niets meer herinnert van haar gevoelsleven uit die periode kan natuurlijk ook een trauma-reactie (herhaling van de gevoelservaring, - red.) zijn. Ze noemt zichzelf een zombie in die tijd zonder emoties. Ik vind het belangrijk dat de lezer wel weet wat er door Elly heen ging in die jaren en besloot de emoties voor haar in te vullen. De historische feiten kloppen, qua gevoelsleven heb ik er een eigen draai aan gegeven met in achtname van haar persoonlijkheid natuurlijk. Die dichterlijke vrijheid hielp mij om haar in het boek meer gelaagdheid te geven. Gelukkig krijg ik positieve feedback van mensen die Elly goed kennen. Ze herkennen haar in mijn beschrijvingen."

Oorlog in Israël

Het halfjaar waarin de gesprekken plaatsvonden was een intense periode voor Femmetje. Niet alleen door de inhoud van de verhalen van Elly, maar ook doordat parallel aan die tijd de oorlog in Israël uitbrak. "Ik schrok van de ongelooflijke toename van antisemitisme in onze samenleving. Elly vertelde over toestanden in de jaren dertig die enigszins vergelijkbaar zijn met wat er nu gebeurt. Dat gaf ze zelf ook aan. Ik kon wakker liggen van verschrikkelijke gebeurtenissen uit het verleden die momenteel in een andere vorm terugkeren. Op een gegeven moment werden wij gevraagd voor een tv-optreden om het boek te promoten. Elly gaf aan dat ze dat in de huidige situatie niet aandurfde. Vreselijk natuurlijk, ben je honderd jaar en maak je voor de tweede keer in je leven antisemitisme mee. Ik maak

me echt zorgen om de situatie waar we in beland zijn." Volgens Femmetje is het verhaal van Elly uniek en historisch relevant. Bovendien is Elly één van de laatste ooggetuigen. "Er zijn nog maar weinig mensen die echt uit eigen ervaring kunnen vertellen over wat ze hebben meegemaakt in de Tweede Wereldoorlog. Ik vind het belangrijk om het verhaal van Elly vast te leggen. Zeker nu we tachtig jaar vrijheid gaan vieren, is het essentieel de oorlogsgeschiedenis levend te houden. Een relevant verhaal dat vandaag de dag helaas weer actueel is. Elly leeft gelukkig nog en kan het met ons delen. Ik denk dat er nooit genoeg verhalen kunnen worden verteld over de oorlogsjaren. Nieuwe generaties moeten ook kennismaken met wat er toentertijd speelde, zodat het hopelijk nooit meer zal gebeuren." ■

Tekst: Meta van der Meijden. Fotografie: Wette Kulkens

Hij noemde me Elly
€ 23,99
Uitgeverij The House of Books